Gintautas Česnys, Rimantas Jankauskas

XVI-XVIII A. RUSNĖS GYVENTOJŲ ANTROPOLOGIJOS IR PALEOPATOLOGIJOS METMENYS

1984 m. kasinėto Rusnės senkapio (vad. R. Sprainaitis) kaulinė medžiaga yra fragmentiška (7 vyrų, 8 moterų ir 2 paauglių palaikai), tačiau labai vertinga pamario gyventojų fiziniam tipui ir sveikatos būklei nušviesti, juolab, kad iš tų kraštų iki šiol žinota pavienių antropologinių radinių. Tai kaukolės iš Lotmiškio (W. Wittich, 1873), Skilvytės (C. Kupffer, F. Bessel-Hagen, 1880), Kuncų, Pilkopos (W. Sommer, 1883), Ventės ir Kintų (R. Virchow, 1891), kurias sujungę sąlygiškai vadiname XVI-XVIII a. skalvių ir kuršių rinktine serija.

Rusnės gyventojai pasižymėjo mezomorfija (vidutiniško dydžio smegeninės ir veido matmenimis), mezokranija, siauru, aukštoku veidu, žemomis akiduobėmis, aukšta, vidutinio pločio nosimi, smarkiai išsikišusia veide, ryškiai išvešėjusia nosies šaknimi, griežta horizontalia veido profiliuote (1 lent.). Pagrindinėmis kraniologinėmis ypatybėmis rusniečiai nesiskiria nuo to paties laiko skalvių ir kuršių, neskaitant šiek tiek didesnių veido ir jo detalių vertikalių matmenų. Panašios ypatybės aptinkamos ir ktur Žemaitijoje (Arglaičiai, Gėluva, Pribitka, Jakštaičiai).

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Rusnės moterų antropologinis tipas šiek tiek kitoks: jų smegeninė apvali (brachikraninė), veidas platesnis ir truputį suplokštėjęs, ypač viršutinis jo aukštas (didelis nazomaliarinis kampas). Tokio masto veido viršaus suplokštėjimas II m.e. tūkstantmečio antroje pusėje pasitaiko daugiausia Rytų Lietuvoje (Ažugiriai ir Tulpiakiemis), jis aptinkamas vakarų aukštaičių šiauliškių bei šiaurės žemaičių telšiškių rinktinėse serijose. Vis dėlto rusniečių moterų fizinių skirtumų tuo tarpu paaiškinti negalima.

Vidutinis Rusnės vyrų ūgis buvo 165,8 cm, moterų - 157 cm (J. Nainio, A. Garmaus, V. Anusevičienės lygtimis), t.y. artimas to meto vidutiniam Lietuvos gyventojų ūgiui (G. Česnys, 1982). Vidutinis vyrų svoris 64,7 kg, moterų - 62,5 kg, pečių plotis - atitinkamai 38,1 cm ir 34,9 cm, dubens tarpskiauterinis plotis - 25,8 cm ir 26,3 cm, tarpdyglinis - 22,7 cm ir 24 cm.

Kape Nr. 26 palaidotam vyrui nustatytas gerai sugijęs dešiniojo žastikaulio kūno vidurio lūžis. Moterų skeletuose traumų pėdsakų nerasta. Moterų stambieji sąnariai dažniau už vyrų pažeisti deformuojančios osteoartrozės (DOA) - 17,4±3,9% ir 1,5±1,5%, $p < 0,001$. Paminėtina kapo Nr. 11 moters sunki abiejų pečių, alkūnių, dešinės pėdos (kairė neišlikusi) sąnarių DOA bei kapo Nr. 14 moters abiejų alkūnių, dešiniojo riešo ir kairiojo klubo sąnario sunki DOA. Abiems šioms moterims diagnozuoti sunkaus laipsnio stuburo degeneraciniai pakitimai. Kapo Nr. 21 moteriai rasta kitokio pobūdžio stuburo patologija - suaugę III-VII bei X-XI krūtinės slanksteliai. Priežastis - greičiausiai uždegiminis procesas (Bechterevo liga?). Deja, iš išlikusių slankstelių fragmentų tikslios diagnozės nustatyti neįmanoma. Kapo Nr. 4 moteriai rasta nedažnai pasitaikant įgimta stuburo anomalija - V juosmens slankstelio dešinės pusės spondiliolizė. Kape Nr. 7 palaidotos 35-40 m. moters kaukolėje rasti sifiliui būdingi pakitimai - deformuota kriaušinė atvara, nosies ertmė, sunaikinta nosies pertvara ir nosies kriauklės (rhinopharyngitis mutilans). Kapo Nr. 15 vyro kairės pusės pirmojo padikaulio galvos deformacija leistų įtarti pėdos nušalimą. Keturių asmenų kaukolėse rasti mažakraujystės pėdsakai (cribra orbitalia) - 26,7%.

Apibendrinant galima pasakyti, kad Rusnės gyventojų, ypač moterų, sveikata buvo ne per geriausia.

Svarbiausiųjų kraniometrinių požymių statistiniai rodikliai

Nr. pagal Martiną	Požymis	Rusnė XVI–XVIII a. vyrai		
		N	M	S
1	Smegeninės ilgis	5	183,4	2,9
8	Smegeninės plotis	6	142,3	4,3
9	Kaktos plotis	5	97,6	3,0
17	Smegeninės aukštis	6	133,0	7,5
45	Veido plotis	4	132,0	4,2
48	Veido viršaus aukštis	4	70,5	4,1
51	Akiduobės plotis	4	41,7	1,5
52	Akiduobės aukštis	4	32,7	1,7
54	Nosies plotis	5	25,0	1,6
55	Nosies aukštis	4	53,2	1,5
DS:DC	Dakrialinis rodiklis	3	54,0	9,6
SS:SC	Simotinis rodiklis	4	44,8	8,8
75(1)	Nosies kampas	3	33,3	2,9
77	Nazomaliarinis kampas	4	135,8	4,8
zm'∠	Zigomaksiliarinis kampas	4	1[illegible]2,1	3,7
8:1	Smegeninės rodiklis	5	[illegible]7,8	2,9
48:45	Veido viršaus rodiklis	4	53,4	2,3
52:51	Akiduobės rodiklis	4	74,2	6,3
54:55	Nosies rodiklis	4	47,9	1,6

1 lentelė

moterys			XVI–XVIII a. skalvių ir kuršių rinktinė (vyrai)
N	M	S	M (N)
6	174,8	2,2	182,6 (69)
7	139,1	5,6	141,8 (62)
7	95,4	3,1	–
7	125,0	2,0	132,8 (56)
7	124,3	3,1	133,2 (6)
5	64,4	2,3	69,2 (5)
5	40,0	1,6	40,5 (12)
7	32,1	1,8	32,7 (12)
4	25,2	2,2	24,2 (16)
4	49,7	1,3	51,6 (12)
4	50,6	3,4	–
4	38,4	7,3	–
2	30,0	4,2	–
4	142,5	3,2	–
4	127,3	6,0	–
6	81,0	1,3	77,6 (62)
5	52,1	2,2	52,9 (4)
5	78,9	3,4	79,2 (12)
4	50,8	5,1	48,5 (11)